

RESİM SANATINDA VE SANAT EĞİTİMİNDE İMGE

Deniz BAYAV*

ÖZET

İmgelerle düşünme ve imgeler tasarlama insanlığın en eski düşünsel süreçlerindedir. Duyularla algılanan veya zihinde tasarlanan imgeler, sanatı vareden temel kavramlardır. Sanat, imgeler tasarlama ve oluşturma sürecidir. Bu süreç sanatçıya ve döneme göre şekillenir. Sanatçı, kendi imgelerini oluşturarak duygu-düşünce dünyasını kendi algı ve kurgu dünyasına göre yansıtır. Sanatçı ile çocuğun imgeler oluşturma süreci benzerdir. İkisi de duyularından ve yaşantılarından etkilenerek imgeler oluşturur. İmgesel düşünme yaratıcılığı geliştirir. Sanat eğitiminde imgesel düşünme ve tasarıma geniş yer verilmesi durumunda kendinden emin, kalıpları yıkan, üretici bireyler yetişir.

Anahtar Kelimeler: İmge, sanat eğitimi, yaratıcılık, algı.

IMAGE in PAINTING and ART EDUCATION

ABSTRACT

Thinking by images and designing images are the ancient intellectual process of humanity. Designed or perceived images are the basic concepts which create art which is a process of creating images. This process is shaped by artists and periods. The artist reflects his own world of emotion and thought by using the images resulting from his perceptual and imaginative world. The artists' process of image creation is similar to that of children. Both of them create their images which are heavily under the influence of their senses and experiences. Imaginary thinking improves the creativity. Therefore it can be concluded that self-confident and creative children are to be trained if a great deal of importance is given to imaginary thinking in art classes.

Key Words: Image, art education, creativity, sense.

GİRİŞ

İmge insanlığın başından beri varolagelen bir olgudur. İnsanın ilk kez gördüğü bir şeyi ikinci deneyimlemesinde hatırlaması, imgesel çağrışımlar sonucu oluşan bir durumdur.

* Yrd. Doç. Dr. Trakya Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü.

İster sanatçı, ister çocuk için imge, yaratımın ilk basmağıdır. Bireyin zihninde biriktirdiğı ya da ürettiğı imgeler, her an kullanılmak üzere depolanır. Ancak, duyu yoluyla alımlanan imgelerin, her bireyde oluşturduğu etkinin başkalığı, yansımalarını da farklı kılar. Bu farklılık; sosyal çevreden, dönemden, dönemin üslubundan, bireysel farklılıklardan kaynaklanabilir. Bunu fark edebilmek hem sanat eserlerini, hem de çocuğun imgelerini daha iyi algılayabilmek için büyük önem arz eder.

Sanat eğitimi çevresini gözlemleyebilen, gözlemlerini görsel dile dönüştürebilen, farklı düşünebilen, yaratıcı çalışmalar çıkarabilen özgür bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Bu esasla yaratıcı bireyler için imgelem gücünün geliştirilmesi esastır.

Durmadan yeninin peşinde olan, algılar, imgeler ve kavramlarla işleyen insan zihni için gerekli olan imge ve imgelem gücü hem sanatçı hem sanat eğitimi alan öğrenciler için büyük önem taşır.

PROBLEM

Sanat imgelerin temsilidir. Geçmişin sanatının anlaşılması imgelerin çözülmesiyle mümkündür. Sanat akımlarına ve konulara göre imgelerin çözümlenememesi hem sanat izleyicilerinin hem sanat öğrencilerinin bir yönüyle eksik kalmasına sebep olacaktır.

Çocuğun imgeleri de sanat eğitimcileri tarafından çözülmeyi bekleyen temsillerdir. Ancak bunun için öncelikle sanat eğitime hak ettiği önemin verilmesi gerekir. Günümüz eğitimi yalnızca us'un eğitime indirgenmektedir. Oysa tüm yönüyle sağlıklı bireyler yetiştirebilmek için us eğitiminin yanı sıra duyu ve imgelem yetilerinin de geliştirilmesi gereklidir. Aksi halde yaratıcı, üretken, sanattan zevk alan bireyler yetiştirilemez. Sınavlara dayalı yoğun yarış sistemi genel kültür derslerini etkin kılmakta, sanat eğitimi derslerini gölgede bırakmaktadır. Ailelerin eğitime yaklaşımı da bu yöndedir. Bu nedenlerle çocuğun canlı ve güçlü olan imgelemi zamanla körelmekte, bu da yaratıcılıktan uzak, basmakalıp öğrenci prototipi yaratmaktadır.

AMAÇ

Bu araştırma ile imgenin resim sanatında geçmişten bugüne hangi dönemde ne şekilde varolduğunun açıklığa kavuşturulması, çocuğun imgeler oluşturma sürecinin ve sanat eğitimi programları içinde yer alacak imgesel tasarımların yaratıcı ve üretken bireylerin yetişmesinde öneminin

değerlendirilmesi ve bu fikirlerin ışığında aşağıdaki sorulara cevap verilmesi amaçlanmıştır.

Sanat felsefecileri için imge ve imgelem nedir?

Sanat akımlarında imgenin temsili konulara ve döneme göre nasıl şekil almıştır?

Çocukta imgesel düşünce nasıl oluşur ve ne şekilde gelişir?

Sanat eğitiminde ne tür uygulamalar imgesel tasarım gücünü geliştirir?

YÖNTEM

Resim sanatında ve sanat eğitiminde imgenin önem ve gerekliliğinin vurgulandığı bu çalışma için tarama modeli kullanılmış, ilgili kitaplar ve internet dokümanları incelenmiştir.

İMGE ve İMGELEM

İmge, Türkçe sözlükte; “1. Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş, hayal, hülya. 2. Genel görünüş, izlenim, imaj. 3. psikoloji Duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, hayal, imaj. 4. psikoloji Duyularla algılanan, bir uyaran söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar, hayal, imaj” olarak tanımlanmaktadır. (<http://www.tdk.org.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF05A79F75456518CA>)

İmgenin kelime anlamında ikircikli bir durum bulunmaktadır. Bir yanda düş ya da hayal olarak, öbür yandan da genel görünüş olarak tanımlanır. Aslında bu imgenin sınırsızlığını ve belli çerçeveye oturtulamayan yapısını gösterir.

İşaret anlamına gelen “im” sözcüğünden türeyen imge kelimesi, bir uyaran ile birlikte ya da uyaran olmaksızın bilinçte beliren nesne, olay, imaj anlamına gelir. Sözlük anlamının birinci maddesindeki anlam zihinsel imge, üçüncü maddesindeki anlam ise duyumsal imge olarak tanımlanabilir. İmgelerle düşünme ve imgeler tasarlama insanlığın en eski düşünsel süreçlerindedir. Sanat eserini algımlarken duyu ve duyum önemli rol üstlenir. Algılanan nesne, beyne imge olarak kaydolur.

Duyu, imge oluşumunda ilk adımdır. Duyuların etkilenmesiyle ortaya çıkan duyum algıdan önce gerçekleşir. Algılar yorum içerir oysa duyu da yorum yoktur. Çocuğun elde ettiği duyular sosyo-kültürel çevreye göre

farklı algılara yol açar. İmgelemleri ve dışavurumları da bu şekilde farklılaşır.

“Duyular aracılığı ile elde edilen ilk malzemeler imgelerdir. İmge önce gözde belirir. Buna retinal imge denir. Sonra bu imgelerden kimileri daha sonra hatırlanmak üzere bellek depolarına gider. Bunlar da bellek imgeleridir. Bir de canlı ya da silimsiz imgeler vardır. Bunlar, görüldükleri anda, oldukları gibi saklanırlar. Canlı imgeler uzun süre görüntülerinin usda koruyan imgelerdir.”(Kırıçoğlu, 2002: 173)

Algıların birleşmesiyle kavramlar oluşur. İmge bir benzerini yaratmak, aslından kalan izleri yansıtmaktır. Dış ya da iç gerçekliğin işaretçisi olan imge, aslının işaretçisidir.

...ister bir dış nesnenin zihindeki kopyası olarak alalım, ister özerk bir yaratı olarak, her imge bir görüntüdür, bir beliriş ya da görünüşdür...İmgenin Arapça karşılıkları bunu daha iyi ortaya koyar. İmge hem hayal olarak karşılanır, hem de misl olarak. Birinci karşılık, Romantizmin ve Modernizmin öne çıkardığı o özerk var etme yetisine bağlanır: Hayalgücü, imgelem. İkinci karşılığın türevleri ise imgenin doğasındaki asıl-suret ikiliğini daha açıkça belirten terimlerdir: Misal, emsal, masal, mesel, temsil, temessül. (Koçak, 1995: 51)

İmgeler bilincin ürünüdürler. Bilincin kültür, tarih ve toplumla şekillenmesi nedeniyle imgeler belli sosyo-kültürel ortamı gösterirler.

Resimsel imgeler sözcükler gibi yalnızca zihne yönelik değildir; bedene ve duyguya da yöneliktir ve bu boyutuyla daha etkilidir. İmgesel kavramlar algıdan oluşur. Duyular aracılığıyla edindiğimiz veriler depolanır. Görsel olarak algıladığımız nesnelere, ayrıntısız, ilişkiler bütünü ve genel görünüşler olarak kaydedilir. Ussal kavramlar içinde sınıflama ve düzenleme yapılır. Ussal kavramlar tek anlamlıdır ve ardarda dizilerek işlenmektedir oysa imgesel kavramlar çok anlamlı ve çok yönlüdür. İmgeler kavramlarla gelişip, değişebilir. Kavram oluşturma genelleme yapmaya dayalıdır. Düşünme salt kavramlarla gerçekleşmez; imgelem de düşünmede etkindir.

Aslıyla ilişkisi kesin ya da belirli olmayan imgelerin sezdirme ve esinlendirme yetisi güçlüdür. Yeni algılarla eski imgelerin hatırlanmasına çağrışım denir. Eski imgeleri hatırlama yetisine ise bellek denir. Dış uyaran ortadan kalktıktan sonra yeniden canlanan imge, art-imgedir. Algı ile direkt bağlantısı olmayan ancak zihinde canlanan imgelere sanrı ya da yanılısıma imge denir. San'a göre silimsiz imgeler duyular ile imgeler arasında bir yerdedir ve güçlendirilmiş art-imge olarak da tanımlanabilir.

“Çocuk bu imgelere gerçek uyaranlara gösterdiği ciddiyette tepkiler gösterir; kendi geliştirdiği bir vahşi hayvan imgesinden dehşete kapılır, imge arkadaşının kendisine eşlik etmesinden saatler boyu mutluluk duyar.”(San, 1977: 111)

Simge ise imge olarak algıladıklarımızla oluşturulan biçimlerdir. Simgeler; imgelerin arınmış, düzenlenmiş, düşünce süreci sonucunda ortaya çıkmış sembol-imgelerdir. Berger’e göre imge, yeniden yaratılmış olandır.

“İmge ilk kez ortaya çıktığı yerden ve zamandan birkaç dakika ya da birkaç yüzyıl için kopmuş ve saklanmış bir görünüm ya da görünümler düzenidir. İmgeler başlangıçta orada bulunmayan şeyleri gözde canlandırmak amacıyla yapılmıştır.”(Berger, 1995: 10)

Oysa günümüzde her gün imgeler yığınıyla karşı karşıya kalırız. Durağan, hareketli, renkli olan bu imgeler artık emsalsiz değillerdir. Günümüzde sanat, reklâm, sinema ve fotoğraf için tasarlanan imgeler bulunmaktadır. Ancak daha kapsamlı bir sınıflandırma yapmamız gerekirse Mitchell’e göre imge beş gruba ayrılır:

Grafik İmge	Optik İmge	Algısal İmge	Zihinsel İmge	Sözlü İmge
Resimler	Aynalar	Duyu bilgileri	Rüyalar	Eğretilemeler
Heykeller	Projeksiyonla	Cinsler	Anılar	Tasvirler
Tasarımlar		Dış görünüşler	Fikirler	
			Düşsel fikirler	

İMGE

Benzer olma/Taklidi gibi olma/Andırma

Şekil1. İmge Soyağacı (Mitchell’den aktaran Parsa, www.fotografya.gen.tr/cnd/index.php?id=226,329,0,0,1,0)

İmgeler, dış ve iç dünyaya ilişkin bilincin dönüşümleridir. İfade etmenin tek aracı dil değildir. Oluşturulan imgeler yalnızca bir dil değil aynı zamanda sorgulama ve araştırma alanıdır.

“Bir imge üzerine konuşmak onun şifresini çözmeye çalışmak, şifre çözüldüğünde artık konuşulacak bir şeyin kalmayacağı ve nihai anlamın sözcüklere dökülmesiyle birlikte olayın biteceği bir şifre-çözme işlemi

değildir. Bir imge üzerine konuşmak, en nihayetinde, kişinin kendisini imgeyle ve imgenin temsil ettiği görüntüyle ilintilendirme girişimidir.” (Leppert, 2002: 19-20)

İnsan belleği duyularla edindiği her şeyi imgeleştirme yetisindedir. İmge, varlığın yokluğunda onu yaşatandır ve amacı asıl varlığı ortaya çıkarmaktır.

“İmgelem, edinilmiş imgeleri birleştirip kaynaştırma ve bu birleşiklerden yeni imgeler tasarlama yetisidir...bir imgeyi yeniden canlandırmaktan yaratıcılığa kadar yükselir.” (Hançerlioğlu, 2008: 184)

Platon’ a göre imgelem gerçeklik kazandırılması gereken gerçekdışı bir imgeyi zihinde canlandırma yetisiyken Aristoteles’e göre edim halindeki duyumdan türeyen bir harekettir. Descartes imgelemi ruhsal ve bedensel olarak ikiye ayırır. Bedensel imgelem ise üretken ve yaratıcı olarak ikiye ayrılır. Kant’da imgelem; bir nesneyi orada olmadığı zaman bile zihinde canlandırabilmektir. *“...Spinoza’da imgelemenin, insanın doğal bir tavrı olduğunu görürüz.”* (Bozkurt, 2004: 270) Sartre’a göre ise varolmayan şeye yönelmenin bilincidir. Rollo May için imgelem, aklın temelini oluşturan bir yapıdır. *“İmgelem zihnin uzanışıdır. İmgelem; bireyin, bilinçli zihninin ön-bilinç eşliğinde doğup gelen fikirler, itkiler, imgeler ve her çeşitten diğer psikik olguyla topa tutuluşunu kabullenebilme yetisidir.”* (May, 1998: 131)

İmgelemde yeniden canlandırma söz konusudur: Bellekte bulunan imgelerin çeşitli düzenlemelerle kurulması. İmgelem yaratıcılık ile birleşirse ancak o zaman nitelikli ürünler ortaya çıkabilir. İmgelem yalnız imgelerle düzenleme kurmak değildir; aynı zamanda sembol-imgeleri anlamak, bağlantıları görebilmek ve yeni bağlantılar kurgulayabilmektir.

“İmgelemin, sanat etkinliği sürecinde ortaya koyduğu üç ayırıcı özelliği üzerinde durulmalıdır. Bunlar düşünem, yansıtma ve özdeşlemedir.” (San, 1977: 61) Düşlem, zihinde oluşan gerçek dışı imgelemken, yansıtma imge ve sembol imgelerin plastiğe dökülmesidir. Özdeşleme ise kişinin imgenin bir parçası olmasıdır.

Sanatın iletişim fonksiyonu da bulunmaktadır. Bireyler, imgelemlerini sanat yoluyla sunarak düşüncelerini aktarır. Sanatçı ya da sanatla uğraşan bireyler, kullanacağı imgeleri seçer, bu imgeler izleyicinin belleğindekiyle birleşir ve yeniden yapılandırılmış olur.

İmgelem, imge içeriklerini kurgulama yetisidir. Algıları, tasarımı, canlandırma yoluyla düzenleme yetisi hem sanatçı hem izleyici için gereklidir.

Yeni tasarımlar ancak imgelem gücü sayesinde gerçekleşir. Yaratıcı düşünme ve kurgulamada bilinç-öncesi düşünce etkindir. Ön yaşantı, gözlem ve eleştirel değerlendirmeden oluşan bilinç öncesi düşünceyi “...geçmiş yaşantıların ve bunların imgelerinin depolandığı yer olarak tanımlamak mümkündür.”(San, 1977: 58)

RESİM SANATINDA İMGE

Eser yaratma süreci, kavramlardan yapılar (imgeler) oluşturma sürecidir. Bir dönemde bir imgenin ele alınışı o dönemin temsil kuralları ile belirlenir. Bu kurallar, rengin, ışığın, mekânın, konunun, duruş açılarının belirlenmesinde etkindir. İmge kavramı varolmadan önce de insanlar imgeler üretmişlerdir. Çevredeki her şeyin algılanışı, imgeye dönüştürülmesi ve yeniden üretilmesi çağdan çağa değişir. Her kültür kendi sanatını, her sanatçı da o kültürün imgelerini yaratmıştır.

Sanatçılar, köklerinden ve deneyimlerinden kaynaklanan biçimleri dolaysızca ortaya çıkarırlar. Her sanat yapıtı bir imgedir. İçsel gerçekliğin dışa yansımalarıdır. Tasarlanan ilk imgeler mağara duvarlarının üzerine yapılan resimlerdir. Bu resimler büyü amaçlı yapılmışlardır ve imgeleri (etrafındaki varlıkları) temel çizgilerle aktarmışlardır.

“İlkeller için, bir kulübe ve bir imge arasında yararlılık açısından hiçbir fark yoktur. Kulübeler onları yağmurdan, rüzgardan, güneşten ve kendilerini yaratmış olan ruhlardan korurlar; imgeler ise, onları, doğal güçler kadar gerçek olan öteki güçlere karşı korurlar.”(Gombrich, 1999: 39-40)

Sümerler, piktogram ve ideogram adı verilen imgeler kullanmışlardır. Temsil ettikleri nesnelere benzeyen ikonlara piktogram, soyut fikirlere ise ideogram adını verdiler.

Mısır sanatında imgeler katı kurallarla bağlı kalarak karakteristik bir şekilde sunulur. Mısır inanışında ruhun imgede ve imge sayesinde yaşayacağına inanılır. Doğaya öykünmez. Resmedilmesi gereken her şey kesin bir açıklıkla ifadesini bulmasına yarayan katı kurallarla bellekten çalışılır. İmgeler; kodlanmışcasına, imgenin sahibinin itibarına göre yine belli çizim kurallarıyla gerçekleştirilir.

Yunan sanatında ise imgeler gerçeğe hizmet ederler. Yunan sanatında; özellikle Helenistik dönemde imgeler izleyeni etkilemek amacıyla. Bizans sanatında imgelerin etkileri kuvvetlidir.

“Bizans İmparatoru’nun imgesi dolaştığı kent ve köylere aslında imparatorun kendisini götürürdü. Yani imparator imgesiyle orada var olurdu, o imgeye zarar vermek kuşkusuz ona karşı gelmekti... İmgeye tapan aynı zamanda imparatora tapınırdı.”(Türkoğlu’ndan aktaran Parsa, www.fotografya.gen.tr/cnd/index.php?id=226,329,0,0,1,0)

Ortaçağ sanatının amacı kutsal öğretileri insanlara resimler yoluyla iletmektir. Uzun bir dönem boyunca imgeler bu amaca hizmet ettiler. Farklı yüzeyler üzerine resmedilen imgeler; tanrısal ışığı simgelerler.

“Bu, imgenin tanrısal ışığı simgeleyeceğine-ya da onu ikame edeceğine-yalnızca onun imgesine uygun gerçekleşmesi, diğer bir deyişle onu anırtması anlamına gelir. Bu türden bir anırtma ise benzeşmeye değil, benzeşmemeye dayanır.”

(<http://sesameporter.sosyomat.com/blog/1816150>)

Rönesans sanatında perspektif, gerçeğin yansımalarını sunmak için kullanılan temel unsur olmuştur. Eski Yunan ve Roma sanatı incelenmiştir. Somut bir bilgi nesnesi olarak algılanan dünyada objeler paralel düzlemler halinde betimlenmiştir. Barok sanatında ise her şey, karanlıkta aydınlanan bir ortam içerisinde, gözün derinliği görmeye zorlandığı, bütünü ayırmaz bir parçası olan imgeler halinde tasvir edilmişlerdir.

Romantizm akımında imgeleme çokça başvurulmuştur. Romantizm’de imge yeni bir yaratı olarak öne çıkmıştır. Düşünce varlık kazanmıştır. Modern sanatta ise kolaj tekniğiyle, imgelerden yeni bir imge yaratma fırsatı doğmuş, bu da çağrışımları beraberinde getirmiştir.

Fotoğraf makinesinin bulunmasıyla birlikte, dış dünyaya ve nesnelere bakış açısı değişmiştir. Hareketli görüntüleri kaydeden araçların icadıyla resimde farklı arayışlar başlamıştır. İzlenimciler doğanın anlık görüntülerini hızlı fırça vuruşlarıyla yansıtmak istemişlerdir. Duyumsanan nesne ve görüntüler biçimden çok renge önem verilerek yansıtılmıştır. Bunlar algıya dayanan duyumsal imgelerdir.

Soyut çalışmalarda sanat yapıtı tek bir gerçeği gösterme anlayışından vazgeçmiştir. Doğanın verileri sanatçının yorumuyla birleşmiştir. Burada imge daha karmaşık bir hal almıştır. Daha çok öznel, çağrışıma dayalıdır.

Zaman içinde özgürlüğüne kavuşan sanatçı eserlerinde kendi kimliğini ortaya koymaya başlar. Dış dünyanın betiminden iç dünyanın betimine yönelen sanatçı soyut imgeler de kullanmaya başlamıştır. Bu iç dünyaya dönüş, ekspresyonizm ve sürrealizm gibi akımları hazırlamıştır. Kübizmde

aklın oluşturduğu biçimler oluşturulurken, sürrealizmde yan yana düşünülemezcek imgeler bir arada sunulmuştur.

20. yy. sanatında özgür çağrışımlı imgelem yeni yaratıların hizmetine sunulmuştur: Miro'nun sanatında olduğu gibi. Miro, evrensel değerlerin imgelerini bulmaya çalışmıştır. Modern imge denilince ilk akla gelen kolajlardır. Bunlar, yeni bir bütünü oluşturabilecekleri gibi (Ernst'in kolajları), temsil ettikleri şeyleri temsil etmeye devam edebilirler (Picasso'nun kolajları).

PopArt'da, tüketim malzemeleri, çizgi film karakteri ya da film yıldızlarının imgeleri çoğaltılıyordu. İmgenin biricikliği fikrine koşut olarak seri halde ve bir seferde aynı imgenin birden çok görüntüsü eserde sunuluyordu. Kavramsal çalışmalarda ise yalnız görsel imgelere değil sözel imgelere de yer verilmiştir. Klasik imgeleme yöntemlerinin dışında farklı arayışlar başlamıştır.

Sanatçının kendi bedeni de sanat imgesi olmuştur. Kurgusunu kendi ya da bir başka beden üzerinden hazırlayıp, iletir.

İki boyutlu düzlemde yaratılmış imgelerin yanı sıra sinema, video sanatı, yerleştirme imgeleri de bulunmaktadır. Bunlar; yine, sanatçının duyum, algı ve uygulama sürecine tâbi olmakla birlikte anlam katmanları ve malzemeleri itibarıyla farklılaşır. Ancak imgeyi benzeme anlamından ele aldığımızda bu görüntü imgelere çağdaş sanatta pek yer verilmediğini görürüz. *“Görüntülerin/imgelerin sonu çok daha ziyade arkamızda kalmış olan bir tarihsel projedir; sanatın modernleşmesine ilişkin, 1880 ile 1920 arasında, yani sembolizm ile konstrüktivizm zamanları arasında yaşanmış olan bir vizyondur. Nitekim bu dönem, görüntülerden/imgelerden kurtarılmış bir sanat projesinin çeşitli tarzlarda kendini ortaya koyduğu dönemdir”*(Raincière, 2008: 22)

Konular bazında da imgelerin anlamları-işlevleri irdelenebilir. Göz kamaştırıcı, bu haliyle maddiyata dönük olan, satın alma-sahip olma ilişkisini barındıran natürmort, alıcısını seçkin ve önemli kılıyordu. Esasında insana dair olan natürmort imgesi iktidara dairedir ve tüketimi gösterir. Dünyanın faniliğini sunmakla beraber, aynı anda açması mümkün olmayan çiçekleri bir arada göstererek güç gösterisine de dönüşür. Modern zamanlarda ise gösteriş unsuru olmaktan çıkmıştır(Örn.:Van Gogh Günebakanlar). Işıkla canlanan hayatı ve umudu işaret eder olmuştur. Av resimlerinde de durum benzerdir. Seçkin sınıfa sunulan avlanma izni, av

resimlerine olan ilgiyi arttırmıştır. Portreden natürmorta tüm resimlerdeki ölü hayvan imgeleri erkeğin iktidar ve gücünü gösteriyordu.

Vanitaslarda ise bedeninin ölümüne, yaşamın faniliğine dair konular kafatasları, kum saatleri, sönmekte olan mumlar, solmaya mahkûm güller, mühür gibi imgelerle betimleniyordu. Didaktik olarak ruhun ebediliğini öne çıkaran bu çalışmalar daima ölümü hatırlatır. “*Vanitas resimleri kuşatan olağanüstü yaratıcı alegorik didaktikler, tikel nesnelere iyi ya da kötü...yargısına vararak tanımlar.*” (Leppert, 2002: 97)

Duyuları işleyen resimlerde de aristokratların sahip olabileceği türden müzik aletleri konu alınırken, öte yanda, halktan insanların basit hazları da imgeleniyordu. İkisi de bu iktidar ve aristokrasiye övgüden, halka yergiden başka bir şey değildi. Aristokratlar kendilerine uygun müzik aletlerinin etrafında saygın biçimde betimlenirken, halk, müzik ve eğlence ile kendinden geçmiş şekilde betimleniyordu.

Sanat tarihi boyunca beden imgesi de çokça kullanılmıştır. Raffaello’da, Gericault’da, Soutine’de ve Bacon’da teşhir edilen beden imgeleri; kiminde psikolojik boyutuyla hafızanın ürünüyken, kiminde tanrısal izi taşıyan kutsal kişilerdir. Bazıları vahşete, bazıları cezalandırılan bedeninin suçsuz imgelerine gönderme yapmaktadır.

Portre resimleri, statünün ve saygınlığın göstergesi olan imgelerdi. Bu çalışmalarda kumaşlar ve resmi giysiler bilerek abartılıyordu. Krallar ayakta, kilise görevlileri oturarak betimlenirdi. Portrelerde, seyirci, gözetleyen durumundadır. Portrelerin ifadelerinde, güçlü duygulanım ya da tepkiler görülmez. Gülümseme ciddiyeti bozduğu gibi, iç dünyayı ortaya çıkararak iktidarı ifade eden portreyi bozuyordu. Önemli olan mimesis yoluyla portrenin sahibini tanıtmaktı. Portreye farklı yaklaşan Arcimboldo’da ise meyve ve sebzelerle bu imge, kralın, doğanın başı olarak ebedi baharın müjdeleyiciliğini temsil ediyordu. Geç dönemlerde sıradan insanların portreleri de betimlenmeye başlamıştır. Picasso’nun portrelerinde tümünden kavranan bir portrenin betimi söz konusuydu. Bütünü oluşturabilmek için tüm yönlerden parçalar bir araya getiriliyordu.

Yüzyıllar boyunca tasvirlerde sosyal olarak gelişmekte olan alt sınıf, görgüsüz ve şişman olarak resmediliyordu. Çalışan köylü imgelerinde alay içeren bir anlatım vardı. Brugel’i örnek vermek gerekirse; kuşbakışı resimleriyle çizdikleriyle kendi arasına mesafe koyardı. Bu aynı zamanda kültürel bir mesafedir. İşçiler genellikle bir arada gösterilmezdi.

Savaş konusu da sıkça işlenen konulardandır. Zaferi, şehrin anahtarının teslimini ya da savaş anını betimleyen pek çok resim bulunur. Savaş konularında da barışçıl (Paul Nash'in çalışmaları) ve vahşeti yansıtan tarzda yaklaşımlar vardır. Goya'nın Savaşın Felaketleri serisinde gerilim ve vahşet imgeleri açıkça görülür. *"Öldürülenler ve ölenler sınırlı ve insanlık dışı bir şiddet dünyasına birlikte batarlar."*(Baynes, 2002: 264)

İster konular bazında, ister akımların ışığında sanatçılar tarafından oluşturulan imgeler tümüyle sanatçıların duyumuna dayalıdır. Ancak yine de imgenin özgürlük serüveni, sipariş üzerine çalışan sanatçının özgürlüğüne kavuşma serüveniyle birdir.

SANAT EĞİTİMİNDE İMGE

Genel anlamıyla eğitim; bireyde, istendik düşünce ve davranışları geliştirmek için belirli plan ve program dâhilinde yürütülen süreçtir. Eğitim toplumsal bir olaydır ve her toplumun kendi yapısına göre şekillenir.

Duyularla algılamanın geliştirilmesi eğitimin en önemli gerekliliklerindedir. Görsel algılmanın geliştirilmesi de sanat eğitimiyle gerçekleştirilir. Çocukta görsel imge 2. yaşın sonunda başlar, gelişerek ilerler. Sanat eğitimi, görsel algıların imgeye dönüşmesine yardımcı olur. Bu süreç çocuğun yaratıcı-üretici kişiliğinin gelişimi için önemlidir.

Yaratıcılık tüm zihinsel süreçlerin bir arada eğitilmesi ile gerçekleştirilir. Yaratıcı süreç duyu, imge ve anlatımdan oluşur. Yalnızca bilişsel yanın eğitimi bilgi tekrarıdan öte bir yaklaşım olmayacaktır. Kişinin duyum ve deneyimlerini zihinde işleyerek anlatım formuna dönüştürebilmesi sanat eğitiminden beklenir. Sanat eğitimiyle sağlanacak olan imgesel düşünme süreçleri eğitim programlarının tümü için genel bir amaçtır.

Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları incelendiğinde iki maddenin yaratıcılık üzerine kurulduğu görülecektir:

- ...kişilik ve teşebbüse önem veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,
- İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri ve davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak...öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır. (Milli Eğitim Temel Kanunları, Kanun No: 1739, Kabul Tarihi 14.06.1973)

Günümüz sanat eğitimi ne yalnızca uygulama alanına hapsedilmiştir, ne de yalnız kuramsal bilgiye. Uygulama çalışmaları, estetik eğitimi, sanat tarihi ve eleştiri sanat eğitimi bütünü eşit değerdeki parçalarıdır. İmge kavramı ile bağlantılı olarak uygulama çalışmalarını değerlendirdiğimizde ise algılama-imeleme, buna uygun araç-gereç seçme, bu araç gereçlerin olanaklarını kullanarak betimleme sürecinin yaşandığını görmekteyiz.

Akıl, insanın bir yönü iken duygu ve imgelem diğer yönünü oluşturur. Ancak süregelen eğitim sistemimizde akıl yetilerini geliştirmek için yoğun çaba sarfedilirken duygu ve imgelem yetilerinin gelişmesi için gereken uğraş verilmemektedir.

İmgelem; zihindeki imgeler arasında bağlantı kurma, bu imgeler üzerinde oynama, değiştirme, kurma işlemidir. İmgelem sayesinde yaratıcı tasarımlar elde edilebilir. Böyle bir tasarım gücü için araştıran, sorgulayan, basmakalıp düşünce ve yaratılardan kaçınan bireyler yetiştirmek gerekir.

Duyular aracılığı ile elde edilen imgeler; renk, doku farklılıkları, büyüklük-küçüklük, yakınlık-uzaklık gibi kendi içinde ve dışında özellikleriyle algılanır. Zihinde tanımlanan bu imgeler, görsel iletişimin temel malzemeleridir. İmgelerini öncelikle duyular aracılığıyla elde eden çocuk için, çalışmalarında, kendi kültür ortamını yansıtacağı görüşünü ortaya atmak yanlış olmasa gerektir.

Çocuk dünyaya geldikten sonra çevresini gözlemleyerek tanır. Konuşması ve kavramlar oluşturabilmesi için imgelere ihtiyacı vardır. Edindiği duyumsal imgeler zamanla zihinsel imgelerin oluşumuna kaynaklık eder. Çevresinden edindiği duyumsal imgeleri bu sayede söze döker, zamanla bunları kavramlaştırır, sınıflar. Freud'un kuramından yola çıkarak, bireyin, içtepi ve isteklerini imeleme yoluyla gerçekleştirmeye çalıştığı söylenebilir.

Piaget'e göre çocukta ilk zihinsel imgeler, işlem öncesi dönemde (2-7 yaş) başlar. İlk dönemde gösterici-kopya imgeler oluşturan çocuk 7.-8. yaşa doğru (daha gelişmiş) önceleyici imgeler kullanır.

Sanat eğitimi, çocuğun imelemine canlı tutarak, yaratıcılığa dönüştürebileceği biçimde yapılandırılmalıdır. Öğrencinin yaratmış olduğu sanatsal form, beraberinde bir şey anlatmayı da amaçlar. Bundan mahrum kalınması durumunda zihnin tüm boyutlarıyla beslenmesi (zihnin sağ yarımküresinin artistik, sol yarımküresinin analitik eylemlerle ilgili olması boyutuyla) yarım kalacaktır. Çocuk, yaşantıları kaynaklı imgelerinin yanı sıra zamanla iç dünyasının imgelerini de oluşturur.

Görsel algılama ile düşünme arasındaki ilişki yüzyıllarca tartışma konusu olmuştur.

“Duyular aracılığı ile alınan izlenimlerin düşünme eylemine çıkış olduğu, görsel yetiye sahip olmadan üretken düşünmenin mümkün olamayacağı bilimsel bir gerçek olarak açıklanmıştır.” (Ünver, 2002: 25)

Sanat eğitimi ile ussal gelişim arasındaki paralellik pek çok kavram ile literatüre eklenmiştir: resimsel düşünme, sanatsal biliş, değerlerle düşünme...

Sanatın kendine has dilini öğrenen öğrenci sanat yapıtlarıyla karşılaştığında, onları niteliksel olarak değerlendirebilme yetisine sahip olacaktır. Bunun yanı sıra, imgelerin anlamlarını, resimsel değerini görsel okuryazarlık sayesinde kavrayabilecektir. İmgeler yaratmayı ve başka imgeleri çözümlmeyi başaran bireyler, böyle bir eğitim sürecinden sonra kendi kültürünü ve onun imgelerini, aynı zamanda başka kültürleri ve onların imgelerini öğrenme fırsatını yakalar.

Bilinç başlangıçta edindiği ilk imgelerin (ilkörneklerin) etkisinde kalır. Başlangıçta tabula rasa durumunda olan bilincin temeli imge ve ilkörneklerle atılır. Üzerine kavramlar oluşur. Önbilinç ilkörneklerle doludur. Görsel imgeler, sözsözsel imgelerle birleşmeye başladığında kavramlar oluşmaya başlar. İmge ve ilkörnekler zamanla yerini kavramlara bırakır. *“...bilinç de ilkörneklere yönelerek onları değiştirir: imgegücü ilkörnekleri zenginleştirir, onlara yeni duygu yükleri verir, onların kavramlarla ya da fikirlerle ilişkilerine kolaylıklar getirir.”*(Timuçin, 1998: 98)

İlkörneklerin oluştuğu sosyal ortam, imgelerin karakter ve anlamını değiştirir. İlkörneklerin ileri yaşlarda etkin anlatımları, düşlem sayesinde gerçekleşir. Düş ve düşlem bilinçdışı etkinliktir. Düşlemde imgeler kendiliğinden ortaya dökülür. Bilincin arka planda yapıcı etkisiyle, imgeler âleminden parçalar yansımaya başlar.

Çocukların bebeklik döneminden başlayarak görsel algı ve becerilerinde gelişim görülür. Tüm incelemeler, çocukların belli yaşlarda belli çizgisel özellikler gösterdiğini ortaya çıkarmıştır. Küçük çocuklarda henüz kavramlar tam oturmadığı için algılara bağlı anlık izlenimler kâğıda yansır. Çocuk imgelerini ilk etapta resmine aktaramaz. Bunun için belli bir gelişim sürecinden geçmesi gerekir.

Çocuk iki yaşından dört yaşına kadar çizgilerle oyun oynar. Yataylarla, dikeylerle, çapraz çizgilerle karalamalar yapar. Bu çizgiler (semboller) çocuğun imgelerinin ifadesi için yeterlidir. Daireyi ve mandalayı

oluşturur. Dört yaşından sonra yaşantılarının imgesi olan ilk biçimleri (simgeleri) kassal güçsüzlüğüne rağmen yansıtmaya başlar. Kavramların gelişmesiyle birlikte imgelerde nitelik ve ayrıntı belirtmeye başlar. Algıladıkları temel şemaların bir benzerini yansıtmaya çalışırlar. Parçalar arasındaki oranları dikkate almaz. Önemine göre bazı imgeler daha özenli haldedir. Amaç, sadece zihindeki parçaları yansıtmaktır.

Piaget'nin somut işlem evresi olarak tanımladığı 7-8 yaş aralığında çocuk eski şemalarını geliştirmeye başlar. Somut ilişkileri şemalara bindirir. Gerçeği yansıtmaya duygusu gittikçe ağır basar ve yaptıklarından hoşnutsuzluk başlar. 11-12 yaş evresindeki çocuk arayış içindedir. "*Kendisi ya da çevresindekilerle ilgili pek çok imgeye, düşünmeye ve duygulanıma bir yönden anlatımsal bir çıkıl yolu arar.*" (Kırıçoğlu, 2002: 94) Bu dönemden başlayarak; sanat eğitiminde, çocuğun imgelerine önem vermekle birlikte, algının geliştirilmesi sağlanmalıdır. Onüç yaş ve ötesinde çocuğun yorumu, doğanın gözlemiyle birleşmelidir.

"*Çocuk resimleri onların zekâ gelişimleri ve kavram kurmalarıyla ilgilidir.*" (Goodenough'dan aktaran Kırıçoğlu, 2002: 55) Buna göre imgelerine ilişkin edindikleri kavram düzeyi, resimdeki imgelerine yansır. Duygusal ve düşünsel yaşamıyla ilgili ortaya koyduğu imgeler, çocuğun tüm yaşantılarının göstergesidir ve bu ussal gelişmeye olduğu gibi ruhsal gelişmeye de yardımcıdır.

İmgesel olarak yaratılan çalışmalarda, zihindeki malzeme şekillenerek görsel malzeme haline gelir. Düşlenen malzemenin bir benzeri yaratılır. Burada özellikle kâğıdın kadrajına yerleştirme sıkıntısı yaşanır. Bu süreçte çocuk onu renklendirme, mekân içine yerleştirme, dokusunu verme, tonunu yerleştirme gibi sıkıntılarla yüzleşir. Deneme yanılma yöntemiyle; zihinde tekrar tekrar kurgulama, sorunun üstesinden gelme gibi süreçlerle sanatsal düşünme ve kurgulama meydana gelir. Çalışma adım adım ilerler; bazen farklı bir yola doğru sürüklenir, bazen resimsel elemanların ilişkileri içinde yeni değerler kazanır.

Oyun, öykü ve masallar da çocukların imgelem gücünü artırır. Çocuk masalın bir karakteri olur, oyunda malzemelerle yeni kimlikler yaratır. Çocuk oynayarak düş kurar, düşleriyle imgelemine zenginleştirir.

20. yüzyılda yaratıcılık, eğitim ve sanat eğitiminin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Psikoloji ve sanat eğitimi ilişkisi, bilinçaltı dünyasının ifadesi olarak sanatın önem ve gerekliliğini öne çıkarmıştır.

Biçim verme sürecinde ortaya çıkan ürün, çocuğun dünyasını yansıtır. Bu devrimsel ve birleştirici etkinlik, çocuğun kendini ifade etmesini sağlar.

“Kişi görerek, işiterek, dokunarak dış dünyayı duyuvar ile algılar. Bütün bu yoğun algı sürecini içine sindirerek duyumsar. Yine bu malzemeyi usunda birleştirip ayrıştırarak bir sonuca varır ve sonuçta duygu, düşünce ve imgelerini bir anlatım formuyla görselleştirir. Böylece dengeli ve mutlu olur.” (Kırıçoğlu, 2002: 25)

Elbette yaratıcılık yalnızca sanat eğitimi alanına sıkıştırılmaz ancak sanat yoluyla geliştirilen yaratıcılık ve imgelem gücü diğer alanlara aktarılabilir. Bu yüzyılın sanat eğitimi anlayışı duygu ve becerinin birlikte işbirliğine dayanır.

“Sorun ne belli bir kuramsal bilginin iletilmesi ne de ellerin beceriyle donatılmasıdır. Sorun, sanat duygusunu geliştirmek, elleri, gözlerin ve düşlemlenin (fantezi) hizmetine vermektir... öyle ise sanat derslerinin görevi yalnızca şudur; Çocuğu doğanın ve yaşamın içine sokmak ve çocuğun bilincini doğa biçimlerine ve doğadaki renklere, seslere ve canlıların devinimlerine ilişkin anı imgeleriyle doldurmaktır.” (San, 2003: 67)

BULGU ve YORUMLAR

Çocukluğun ilk evrelerinde çocuğun dünyası düşsel bir dünyadır. İmgelem zengindir. Düşsel imgelerle dolu, renkli özgür çalışmalar yaratır. Yaş büyüdükçe bu hayal dünyasından kopmaya başlar. Aldığı sanat eğitiminin niteliği onun bu hayal dünyasını canlandırabilir ya da öldürebilir.

Görme, imgeler oluşturmanın ilk koşuludur. Zengin görsel malzemelerle karşılaşan çocukların imgeleri de o boyutta zengin olacaktır. Çizimlerde ortaya çıkarılan ve simge halini alan imgeler çevresinde gördüğü nesne ve yaşantılardan oluşur. Bu nedenle sanat eğitiminde yüzyıllar boyu süregelen olan imgelerin açıklanarak çözümlenmesi sanattan anlayan, ondan zevk alan ve onu yaratıcılığa sürükleyen bireyler yetiştirilmesi için önemlidir.

Çocuk, kendi içdünyası, onun imgeleri ve düşünceleri ile doluyken sanatsal malzemelerle karşı karşıya gelir. Burada istem gücü ve coşku imgeleminin canlılığını sağlar. Formlar, çocuğun, kendinin de içinde olduğu anlamlı ilişkiler toplamı olan dünyasından kâğıda yansır. Bilinçaltı, ön bilinç ve farkındalığın dışındaki tüm düzeyler kökensel ve deneyimlere dayalı temeller taşır ve bu, resimle ortaya çıkar. Yaratıcı çalışmalarda imge biçimle beraber çalışır. İmge canlılığını biçime verdiğinde, coşkuyla birlikte yaratı

ortaya çıkar. Zihindeki karmaşadan süzülen imgeler malzemeyle birleşerek düzene kavuşur. Zihin biçimlendirme işlevi görür.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Varlık, imge ile yaşatılır. Bu nedenle yüzyıllar boyu tarihi kişilerin resim, heykel ve anıtları yapılagelmiştir. Varlık kaybolursa, zihindeki imge de zamanla kaybolur. Geçmiş ve o dönemlerin sanatını anlamak imgelerini çözmekle mümkündür. Sanat görünenin ve görünmeyenin imgesini sunar. Sanatçı için malzemedan öte imgenin malzeme ile şekillenmesi önemlidir. Her şey (malzeme, kurgu...) gerçeği aktaran ya da zihinde kurgulanan imgenin hizmetine sunulur.

Sanatçı için de, çocuk için de imge, yaratımın ve yaratıcılığın temel kaynağıdır. Sanat eserini anlamak; bir dönemi, onun algısını ve oradan doğan imgeleri kavramaktır. Bu kavrayışın sanat eğitimi sürecinde çocuklara aktarılması sanattan anlayan bireylerin yetişmesi için önemlidir.

Çocuk çizerek kendini ifade eder. Düşsel dünyası gelişerek yeni imgeler tasarlar. Ailenin ve eğitimcilerin yaklaşımı, bu yaratıcılığı ve duyarlılığı geliştirebilir ya da öldürebilir. Çocuğun okula başlamasıyla birlikte diğer derslere ağırlık verilmesinden kaynaklanarak imgelem gücü gittikçe zayıflar. Bu nedenle sanat eğitiminde, imgesel gücü geliştiren çalışmalara geniş yer verilmelidir. İmgesel çalışma, hayalgücünü harekete geçiren yönde çalışmaları kapsar. Masal, hikâye ve öykülerin zihinde pek çok görüntü ve canlandırma hareketine geçiren yönü bu verilerle düşsel dünyada pek çok yeni kurgunun yaratılmasını sağlar.

Seçilen bir konu (denizaltı, uzay, imparatorluklar, ilkel çağlar...) ya da nesne hakkında yapılabilecek çalışmalar çocukların imgeler tasarımlarını sağlar. Bu onlar için bir nevi oyundur. Örneğin kendi fotoğraflarının etrafına yapacakları düzenlemeler, isimlerinin harflerini bir nesneye benzeterek yapacakları tasarımlar imgesel çalışmalardandır.

Çocuklara bir sanatçının resmini bir süre gösterip daha sonra kaldırarak o resimden parçaları barındıran yeni tasarımlar oluşturmaları istenebilir. (Böyle bir imgesel çalışma belleği de güçlendirir.)

Bir insan, bir hayvan imgesi ya da günlük kullanılan bir nesne, onu çağrıştıran başka bir imge ile birleştirilip, yeni bir anlama ve işleve sokulabilir.

Her türlü düzenini ve her varlığın rengini kendi belirledikleri bir dünyanın resmini yapmaları istenebilir. (Yollar bulutlardan geçebilir, ağaçlar mor renkte olabilir, insanlar uçabilir...)

Bu tarz çalışmaların tasarlanarak sınıflarda uygulanması sanat eğitimcisinin yaratıcılığına bağlıdır. İmgesel tasarımlar yaratarak yetişen bireyler, yaratıcılığın getirdiği içsel barış ve huzuru içlerinde hissederek, toplumla uyumlu bireyler olurlar. Bu bireyler sanattan anlayan ve onun imgelerini çözebilen kişiler halini alırlar.

KAYNAKÇA:

Baynes, K. (2002). *Toplumda Sanat*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Çev. Yusuf Atılgan.

Berger, J. (1995). *Görme Biçimleri*, İstanbul: Metis Yayınları, Çev. Yurdanur Salman, 6. Baskı.

Bozkurt, N. (2004). *Sanat ve Estetik Kuramları*, Bursa: Asa Kitabevi, 4. Baskı.

Gombrich, E.H. (1999). *Sanatın Öyküsü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hançerlioğlu, O. (2008). *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 16. Basım.

Kırıçoğlu, O.T. (2002). *Sanatta Eğitim Görmek, Öğrenmek, Yaratmak*, Ankara: Pegem A Yayınları.

Koçak, O. (1995). *İmgenin Halleri-Mithat Şen'in Resmine Doğru Üç Deneme*, İstanbul: Metis Yayınları.

Leppert, R. (2002). *Sanatta Anlamanın Görüntüsü; İmgelerin Toplumsal İşlevi*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, Çev. İsmail Türkmen.

May, R. (1998). *Yaratma Cesareti*, İstanbul: Metis Yayınları, Çev. Alper Oysal.

Rancière, J. (2008). *Görüntülerin Yazgısı*, İstanbul: Versus Kitap.

San, İ. (1979). *Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık*, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı.

San, İ. (2003). *Sanat Eğitimi Kuramları*, Ankara: Ütopya Yayınları.

Timuçin, A. (1998). *Estetik*, İstanbul: İnsancıl Yayınları, 3. Baskı.

Ünver, E. (2002). *Sanat Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayın.

Milli Eğitim Temel Kanunları, Kanun No: 1739, Kabul Tarihi 14.06.1973.

www.fotografya.gen.tr/cnd/index.php?id=226,329,0,0,1,0 Erişim Tarihi: 12.08.2008.

<http://www.tdk.org.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF05A79F75456518CA> Erişim Tarihi: 20.07.2008.